

Universala Esperanto-Asocio

en oficialaj rilatoj kun UN kaj Unesko

Nieuwe Binnenweg 176, 3015 BJ Rotterdam, Nederlando

☎ +31 10 436 10 44 ☎ +31 10 436 17 51 ✉ uea@co.uea.org

Забони байналмилалии эсперанто

Дар солҳои охир забони байналмилалии эсперанто зуд-зуд дар маркази аҳамияти аҳолии ҷомеаи ҷаҳон қарор мегирад, алаҳусус дар мавриди ҷимояи ҳуқуқҳои ақаллияти миллий ва имкониятҳои дигар-гунии забонӣ ва маданӣ. Масалан дар моҳи июли 1996 як гурӯҳ мумайизони мустақил дар симпозиуми байналмилалӣ дар шаҳри Прага вазъияти кунунии эсперанторо таҳлил карда, барои муоинаи ҳуқуқҳо ва сиёсати забонӣ ба мубоҳиса даъват кардааст.

Манифести Прага баёноти мухтасари мақсаду принципҳои эсперан-тодононро дарбар мегирад ва диққати асосиро ба демократияи забон ва нигоҳдории гуногуниҳои забон ҷалб мекунад.

Якчанд гурӯҳи байналмилалӣ ва ташкилотҳои ғайридавлатии байналмилалӣ мақсад он доранд, ки мавзӯи забони байналмилалиро барои муҳокима ба Созмони милали муттаҳид ва Парламенти Аврупо пешниҳод кунанд. Дар соли 2008 Ассотсиатсияи эсперантодонони тамоми ҷаҳон (UEA) зери ҷимояи Комиссари олии Созмони милали муттаҳид оид ба ҳуқуқи башар дар Женева Симпозиуме оид ба забон ва ҳуқуқи башар гузаронид. Дар давоми с.2008 мавзӯи эсперанто дар бисёр форумҳои байналмилалӣ бахшида ба соли забон диққати иштироқчиёро ҷалб намуд. Дар сарлавҳаи иттилоот зуд-зуд номи машхуртарин одамони ҷаҳон монанди барандаи мукофоти Нобел дар соҳаи иқтисодиёт, шаҳрванди Олмон Райнхард Зелтен, чемпиони ҷаҳон оид ба шохмот шаҳрванди Маҷористон Жужа Полгар, нависандаи машхури ҷаҳон Гарри Гаррисон ва дигарон, ки онҳо низ эсперантодонон мебошанд, ба назар мерасад.

150 солагии асосгузори забони эсперанто Л. Заменхоф дар симпозиуми Созмони милали муттаҳид, конгресси байналмилалии эсперантодонони тамоми ҷаҳон дар зодгоҳи ӯ ш. Белостоки Полша ва симпозиуми байналмилалӣ дар Нью-Йорк дар ҳузури дипломатҳо ҷашн гирифта шуд. Дар соли 2009 Парлумони Полша UEA -ро бори дигар барои гирифтани мукофоти Нобел пешниҳод карда буд.

Ҷамъияти эсперантодонони Муғулистон 70-умин ташкилоти миллий мебошад, ки узви UEA шуд. Шаҳри Херсберги Олмон шаҳри Эсперанто эълон гардид. Тафсири эсперантии Википедия аллакай зиёда аз 125000 мақоларо дарбар мегирад. Гарчанде, ки маҷмӯи нави адабиёти англисӣ ба забони эсперанто дар ҳаҷми 700 саҳифа мебошад, энциклопедияи мухтасар ном дорад.

Маълумоти асосӣ дар бораи эсперанто

Пайдоиш

Падари забони Эсперанто Лудвик Заменхоф мебошад. Андешаҳо оид ба забони байналмилалии ёридиҳанда дар қатори забонҳои этникӣ навабуд. Бисёр олимони бузург ҳалли ин масъаларо ҷустуҷӯ намуданд, аммо Лудвик Заменхоф нахустин олиме буд, ки чунин забонро дар асоси забонҳои этникӣ бо сарфу наҳви мантиқӣ сохта буд. Китоби нахустин бо лоиҳаи забони эсперанто дар соли 1887 дар Варшава ба таърифи расидааст. Ба тӯлаи сода ва мантиқӣ будани сарфу наҳв эсперанто дар мӯҳлати кӯтоҳ аз лоиҳа ба як забони пурқуввате мубаддал гардид.

Сохт ва инкишофи забон

Калимаҳо асосан аз забонҳои Аврупо гирифта шудаанд. Аз нуқтаи назари сарфу наҳв эсперанто монанди забонҳои славянӣ мебошад. Калимасозӣ аз решаҳои унсурҳои асосӣ эсперанторо ба забонҳои ағлютинӣ (чун туркӣ, узбекӣ, суахилӣ) наздик меорад. Дар лоиҳа миқдори решаи калимаҳо тақрибан иборат аз ҳазорта буданд. Аз ин решаҳо бо истифодаи унсурҳо (пешвандҳо, пасвандҳо, бандҳо) тақрибан 15 ҳазор

калима сохта мешуд. Луғатҳои ҳозира зиёда аз 20 ҳазор решаро дарбар мегиранд, ки аз ин миқдор хонанда метавонад зиёда аз 120 ҳазор калима созад.

Забони эсперанто рӯз то рӯз мунтазам инкишоф меёбад. Академияи эсперанто инро мушоҳида намуда, калимаҳои навро ба луғати асосӣ (PIV) дохил мекунад. Ҳоло эсперанто дар тамоми соҳаҳои ҳаёти инсон истифода бурда мешавад. Мутаассифона, дар бисёр мамлакатҳо ба эсперанто роҳ надоданд ва эсперантодонро чун беватан меҳисобиданд.

Истифодабарандагон

70 Ассотсиатсияи мамлакатҳои ҷаҳон ва зиёда аз 18320 узви алоҳида аз 124 мамлакат аъзои UEA мебошанд. Дар асоси омили узвияти эсперантодонон дар ташкилотҳои гуногун ҳулоса бароварда метавонем, ки дар панҷ қитъаи Замин миллионҳо эсперантодонон зиндаги ва фаъолият мекунанд.

Омӯзиш

Ҳар кас метавонад зуд муоширатро бо забони Эсперанто ёд гирад. Аллакай баъди як моҳи омӯзиш (тақрибан 30 соат) шахс метавонад мукотиба кунад ва забонро дар саёҳатҳои берун аз кишвар истифода барад. Борҳо испод шудааст, ки донишҷӯи эсперанто баъди забони модарӣ барои омӯختани дигар забонҳои этникӣ ёрии калон мерасонад. Қатъи назар аз самаранокии омӯзишии эсперанто, ин забонро ба барномаҳои мактабҳои миёна ва олӣ дохил накарда истодаанд. Бо ҳамин сабаб бисёриҳо дар дарсҳои ғоибона иштирок карда, ё ин ки худомузӣ карда забони эсперанторо меомӯзанд ва дар маҳфилҳои эсперантодонон касб меомӯзанд меёбанд. Дастурҳои забони эсперанто бо зиёда аз сад забон ба таърифи расидааст. Ин дастурҳо дар шабакаи ҷаҳонӣ ҳам ҷойгир шудаанд (www.lernu.net, www.edukado.net).

Шинохти расмӣ

Дар соли 1954 Конференсияи умумии UNESCO таъкид кард, ки комёбиҳои эсперанто бо мақсаду мароми UNESCO мувофиқ меояд. Аз ин хотир байни UEA ва UNESCO муносибатҳои расмӣ оғоз гардид. Дар соли 1985 Конференсияи умумии UNESCO дар София ба аъзои худ ва ба ташкилотҳои байналмилалӣ муроҷиат карда, ҳамаи онҳо ба омӯзиши забони эсперанто дар мактабҳои миёна ва олӣ ва истифодаи он дар робитаҳои байналмилалӣ даъват кард. Инчунин UEA бо Шӯрои иқтисодӣ ва иҷтимоии дар назди Созмони милалӣ муттаҳид, UNICEF (Ганҷинаи кӯдакон дар назди Созмони милалӣ муттаҳид, Шӯрои Аврупо, Ташкилоти мамлакатҳои Амрико, ва Ташкилоти байналмилалӣ оид ба стандартизатсия, доир ба ин забон ҳамкориро ба роҳ монд.

Ҷамъомад ва саёҳат

Дар давоми як сол зиёда аз сад ҷамъомад, конференсия ва конгресс бо забони эсперанто мегузарад. Ин чорабиниҳо бе тарҷумон сурат мегиранд. Ҳамоиши бузургтарини эсперантодонон – Конгресси ҷаҳонӣ ҳар сол дар ягон ғушаи Замин мегузарад ва якчанд ҳазор вакилонро аз тамоми ҷаҳон ҷалб мекунад. Чунин конгрессҳо дар солҳои охир дар шаҳрҳои Флоренсия (Италия, 2006), Иокогама (Япония, 2007), Роттердам (Голандия, 2008), Белосток (2009, Полша), Ҳаванна (Куба, 2010) гузаштанд. Дар соли оянда конгресс дар Копенҳаген (2011, Дания) мегузарад. Ҳайр аз ин, ҳар соли ҷуфт конгресси тамоми Осиё мегузарад. Дар соли 2008 чунин конгресс дар ш. Бангалори қаламрави Ҳиндустон гузашт ва соли 2010 – дар пойтахти Муғулистон ш. Улан-Батор гузашт. Бахши ҷавонони Ассот-сиатсияи эсперантодонони ҷаҳон (TEJO) ҳар сол китобчаи *Passporta servo* - ро нашр мекунад, ки дар он зиёда аз 1200 суроғаи эсперантодонони зиёда аз 90 мамлакати ҷаҳон ҷойгир мешавад. Ҳар яке онҳо саёҳон-эсперантодонро меҳмондорӣ карда ҷои хоб пешниҳод мекунад.

Тадқиқот ва китобхонаҳо

Якчанд донишгоҳ эсперанторо чун фанни омӯзиш ба курси интер-лингвистика дохил карданд. Баъзеи дигар новобаста ба факултаи донишҷӯи эсперанторо чун забони байналмилалӣ меомӯзанд. Бояд қайд кард, ки донишгоҳи ш. Познан (Полша), барои донишҷӯён курси махсуси эсперанторо пешниҳод мекунад. Феҳрасти Ассотсиатсияи забонҳои имрӯзаи ИМА ҳар сол зиёда аз 300 номгӯи мақолаю китобро оид ба эсперанто ба қайд мегирад. Китобхонаи Осорхонаи байнал-милалӣ эсперанто дар Вена (қисми

китобхонаи миллии Австрия) зиёда аз 35 ҳазор китобро дар бар мегирад. Якчанд китобхонаҳои дигар низ ҳастанд, ки зиёда аз 20 ҳазор китоб ба хонанда пешниҳод мекунанд, мисли китобхонаи ба номи Г.Ходлери УЕА дар ш.Роттердам, китобхонаи Ассотсиатсияи эсперантодонони Британияи Кабир, Китобхонаи эсперантодонони Олмон дар ш. Аален, китобхонаи донишқадаи Эсперанто дар ш.Токио (Япония). Китобхоро аз Австрия ва Олмон ҳар кас метавонад бо роҳи шабакаи ҷаҳонӣ фармоиш дода дастрас намояд.

Муносибатҳои касбӣ ва манфиатҳои хусусӣ

Ташкилотҳои касбии эсперантодонон аллакай барои табибон, нависандагон, роҳиоханчиён, олимон, бастакорон, сохтмончиён, рассомон ва дигарон ташкил шудааст. Онҳо маҷаллаю рӯзнома нашр мекунанд, вохурӣ, семинару конференсия мегузaronанд, ки дар он эсперанторо чун забони касбӣ истифода мекунанд. Мақола ва китобҳои асли дар бораи ситорашиносӣ, информатика, ботаника, химия, адлия, фалсафа, таърих ва дахҳо ҷанҳои дигар ба таъбир мерасанд. Дар соли 2009 УЕА якчанд китоби классикиро аз ҷоп баровард. Аз ҷумла китоби Чарлз Дарвин «Пайдоиши зотҳо». ТЕЈО (баҳши ҷавонони УЕА) вохуриҳои байналхалқӣ гузаронид, ки дар он намоёндоҳои ташкилотҳои гуногун (аз ҷумла нобиноён, шохмотбозон, гӯшнахӯрандагон, саёхатчиён ва ғайра) ва равиҳои динӣ (католикон, ортодоксҳо, протестанҳо, бутпарастон, баҳоиён, адвентистҳо, бединҳо ва ғайра) иштирок мекунанд. Дар Ассотсиатсияи ғайримиллии ҷаҳон дахҳо ҳаракатҳои коргарон ҳамкорӣ мекунанд.

Адабиёт ва тарҷумаи он

Анъанаҳои гул-гулшукуфонии эсперанто аз тарафи Маҳфили байналмилалӣ нависандагон (ПЕН-клуб) ба эътибор гирифта шудааст. Дар 60-умин Конгресси Маҳфили ПЕН (1993) дар ҳудуди ПЕН маркази нависандагони эсперантодонон ташкил ёфт. Маш-хуртарин романнависони ҷаҳон Тревор Стил (Австралия), Иштван Немере (Маҷористон), Споменка Штиметс (Хорватия), шоирон Мауро Нерви (Италия), Мао Зифу (Хитой), Михаил Гишплинг (Исроил), қиссанависон Пробал Дасгупта (Ҳиндустон), Хэмфри Тонкин (ИМА) дар ин Маҳфил ширкат варзиданд. Шоирон Уилям Аулд, Марҷори Боултон, Балдур Рагнарсон чун номзад барои гирифтани мукофоти Нобелдар соҳаи адабиёт эълон гардиданд. Эсперантодонони бисёр мамлакатҳо таъкираи назми халқӣ хешро эҷод кардаанд. Тарҷумонҳои шинохтаи ҷаҳон адабиёти классикии халқҳои ҷаҳонро ба забони эсперанто омода месозанд. Аз ҷумла, «Пирмард ва баҳр» (Хэмингуэй), «Хукмрони доираҳо» (Толкиен), «Сад соли танҳой» (Маркес), «Устод ва Маргарита» (Булгаков), «Нақораи тунукагӣ» (Грасс), «Шеърҳо» (Рудакӣ) ва ғайра. Барои кӯдакон ва наврасон китобҳои бисёр тарҷума мешаванд. Аз забони эсперанто ҳам ба забони гуногуни ҷаҳон назму наср тарҷума мешавад. Масалан, китоби Тивадор Сорос (падари сармоядор Ҷорҷ Сорос) «Базми ниқобдорон» (1965) ва романи Роман Добчинский «Кӯҷаи Заменхоф» аз забони эсперанто ба дахҳо забони ҷаҳон тарҷума шуданд.

Театр ва кино

Дар солҳои охир бисёр пйесаҳои нависандагони бузург ба забони эсперанто тарҷума шудаанд. Аз ҷумла пйесаҳои Шекспир, Голдони, Ионеску, Акборн, Чехов ва дигарон. Пйесаи Шекспир «Шоҳ Лир» дар пойтахти Ветнам ш. Ханой аз ҷониби хунармандони театрҳои Ханой ба намоиш гузошта шуда буд.

Дар синамо эсперанто камтар истифода бурда шуд. Масалан филми Чарли Чаплин «Хукмфармои бузург», якчанд сӯҳбатҳои филми японӣ «Ян Арима» бо забони эсперанто мегузарад. Филми Лесли Стивенс «Кобус» пурра бо забони эсперанто ба навор гирифта шуд.

Мусиқӣ

Мухлисони мусиқӣ метавонанд бисёр сурудҳои миллии ҳозиразамона ва порчаҳоро аз операҳо гӯш кунанд. Якчанд сурудҳои албоми «Эсперанто» дар таҳхиси байналхалқӣ мукофоти баланд гирифтанд. Студияи франсавӣ «Винилкосмо» дар соли 2000 як силсила қурси компактӣ иборат аз 10 дона нашр кардааст, ки дар онҳо ҳазорон сурудҳои халқҳои ҷаҳон бо забони эсперанто сабт шудаанд.

Нашрияҳои даврӣ

Ба забони эсперанто садҳо маҷаллаю моҳномаҳо аз чоп мебароянд. Аз ҷумла, маҷаллаи UEA «Esperanto» ва маҷаллаи иқтисодӣ ва ҷамъ-иятию сиёсии «Monato». Баробари инҳо, оиди илму санъат як қатор маҷаллаҳо чоп мешаванд. Бисёр маҷаллаҳо соҳавӣ мебошанд, аз ҷумла, тиббӣ, динӣ, адабиёту сиёсӣ ва ғайра. Аксарияти онҳо намунаи электронӣ ҳам доранд, ки хонанда метавонад онҳоро тавассути шабакаи интернет дастрас кунад.

Радио ва телевизион

Радиоҳои Бразилия, Ватикан, Италия, Маҷористон, Куба, Полша, Хитой мунтазам радиошунавонино бо забони эсперанто мегузарад. Ҳар кас метавонад ин барномаҳоро аз тариқи интернет шунавад. Телевизиони бисёр мамлакатҳои ҷаҳон бошанд якҷанд филмро бо забони эсперанто ба тамошобинон пешкаш карданд.

Интернет

Дар хизмати эсперантодонон якҷанд форумҳо, чатҳо ва навигаторҳои ҳаррӯза, ки ҳомили мавзӯҳои гуногун мебошанд, аз истифода бурдани эсперанто дар оила то назарияи нисбият, Шумораи сайтҳо бо забони эсперанто аз сад ҳазор зиёданд. Эсперанторо дар барномаҳои ICQ, IRC, MSN ва Skype истифода мебаранд. Системаи амалиёти Windows ва барномае, ки матни эсперанторо аз рӯи сарфу наҳв месанҷад, вучуд дорад. Сайтҳои оммавии Wikipedia, Facebook, Ipernity бо забони эсперанто истифода бурда мешаванд.

UEA китоб, маҷалла ва китоби солонро бо рӯйхати ташкилотҳои эсперантодонон ва эсперантодонони якҷаҳонӣ, ки намоёндаи Ассотсиатсияи эсперантодонони тамоми ҷаҳон (UEA) мебошанд, аз www.uea.org/katalogo дастрас кунед. Дар дуқони китоби UEA зиёда аз 5000 номгӯи китобҳо, кассетаҳою CD ва DVD вучуд доранд.

Маълумоти иловагиро метавонед аз UEA гиридед:

Universala Esperanto Asocio
Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015,
BJ Rotterdam, Nederland
тел +31-10-4361044; fax 4361751
info@uea.org
<http://www.uea.org>
<http://esperanto.freenet.tj>
<http://uea.org/info/ruse/ghisdate-ru.html>